

Hayat ve dil

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Geçenlerde kutlanan sözüm ona dil bayramı dil konusunda ne kadar acınacak bir durumda bulunduğumuzu bir kez daha göstermiştir. 'Resmi' bir

kurum aracılığıyla 'nizamât' verilmek istenen dil, öte yandan da birtakım 'kerameti kendinden menkul' dil ulemasının eline düşmüştür. İkisinin yapmaya çalıştığı da aynıdır: Dilin sosyolojisi, psikolojisi, dil-toplum, dolayısıyla da dil-sistem ilişkisi üstünde düşünmeyi bırakıp, onu basit bir gramer kuralına indirgemek.

Sanılmaktadır ki, birkaç sözcüğün 'doğru' kullanılmasıyla Türkçe'nin bütün sorunları giderilecektir. Oysa, sorun tam da o noktada başlamaktadır. Çünkü, daha önce yazdığım bir yazıda bir dil bünyesinde 'yanlış yanlış' barındırmaz demiştim. Bu, doğrudur! Çünkü, dilin esnemesi, çatlaması kendiliğinden ortaya çıkan bir husus değildir. Bir dizi ögeye bağlı olarak gelişen bir 'sonuçtur.' Türkçe, toplumun yaşadığı değişim ve dönüşümle birlikte dilde de bir savrulma yaşamaktadır. Bu durum, elbette sadece sözcüklerle sınırlı kalmamakta, giderek dilin ve daha da önemlisi anlatımın bütün yapısını derinden etkilemektedir.

Bugün, Türkçe'nin temel sorunu, bu dille yazılmış yazıların kolay anlaşılır ve berrak olmaması diye ortaya koyulmaktadır ki, tartışmaya buradan başlanabilir.

Dilde ve anlatımda açıklık, Roland Barthes'ın saptamalarıyla yerine oturtulmuş bir husustur. Barthes, 'açıklık' kavramının kendiliğinden değil, 17. yüzyıl Fransız yazarı Boileau'nun 'Art Poetique' başlıklı kitabıyla birlikte doğmuş bir kavram olduğunu vurguladıktan sonra bunun sınıfsal temellerini saptar. Açıklık, der, burjuvaziyle ve onun dünyaya bakışıyla ilgili bir tür ortak kabuldür; değer yargısıdır. Dolayısıyla da bilim, sanat ve siyasetle iç içedir. Bu kavramda meydana getirilecek herhangi bir değişiklik bu alanlarda yaşanacak değişikliklere de tekabül edecektir. Barthes, bunu zorlar. Nitekim bir süre sonra da 'okunamazlık' kavramını geliştirecekti.

Bu, tanım, (her ne kadar kendisi kabul etmese de...) bir başka yapısalıcı olan Foucault'nun 'söylem' (discourse) kavramıyla birlikte düşünülünce yerli yerine oturuyor. Söylem - iktidar ilişkisi söyleme içkin bir kavram olan açıklığın da iktidarla ve toplumsalla olan ilintisini kurmaktadır. Ayrıca, yalnız Barthes değil, Foucault, Lacan hatta bir ölçüde de Derrida bu açıklık kavramını iter, okunamazlığın içinden yeni bir dil ve dünya geliştirmeye çalışırlar.

Türkçe şimdi her şeyden önce bunu yaşamaktadır. Toplumsal yarılmalar ve bunun siyasal, bilimsel, sanatsal alana yansımaları, getirdiği 'şizofrenik' ortamda dili derinden etkilemektedir. Yazarlar, henüz kavramadıkları, sindirmediikleri, özümsemediikleri bir dünyanın değişimi içinden yazmaktadırlar. Dilin ve anlatımın pürüzlü olması hayatla kurulan ilişkinin 'asude' olmamasındandır. Yabancı bir hayat yabancı bir anlatımı getirir. Yıktığımız 'eski'yi bilmiyor, yeniyi ne yerine oturabiliyor ne de tanıyoruz.

İkincisi, günümüz Türkçesinin sözcük düzeyinde yaşadığı sorunlardır. Bugünkü Türkçe boşlukludur. Yeni sözcükler, içinde yaşanan dünyayla kurulmuş yoğun bir ilişkinin içinden türemediğinden bir çağırışım yüküne sahip değildir. Bir sözcük kavram olarak bir başka şeyi anımsatmamaktadır. Bugünkü anlatımı pop kültürün bir uzantısı olarak tanımlamak gerekir. Onun geçiciliğine, uçuculuğuna ve sıradanlığına sahiptir. Anlatılanın, yazarca özümsememişliği okurda da bir karşılığının bulunmaması iletişimsizliği doğuran en önemli öğedir.

Kısacası, bilinç dış dünyayla yaşanmış ilişkilerin bir toplamıdır. Dil de oradan türer. Sözcükler, dünyayı bilme yoğunluğumuzun ve biçimimizin bir uzantısıdır. Yeni sözcükler ve onlarla kurulmuş bir anlatım eğer sorunlar içeriyorsa bu henüz hayata dönük özgül tanımlar üretmeyişimizdendir. Anlatım kısıtlamaları aslında hayatla kurduğumuz ilişkide yaşadığımız hırs ve aşk eksikliğindedir. Dille kendimizi, yani hayatın içindeki varoluş konumumuzu anlatırız. Sorun, dilimiz yetersiz olduğu için kendimizi ve hayatı anlatamayışımız değildir; hayatı bir şiirin içine yerleştiremediğimiz, kendimizi daha fazla tanımayı, tanımlamayı istemediğimiz için dilimizin gelişmemesidir. Hayat dili bütün bir hayatı içeren ve kapsayan dildir. Wittgenstein "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını belirler" derken önemli bir şey söylüyordu, ama bu, dilin nasıl belirlendiği üstünde düşünmeyeceğiz demek değildir.